

تکنولوژی نمایش فازی و کاربردهای آن

سعید مروتی M.D., Ph.D.^۱، هادی شیرزاد M.D.^۲، محمد رضا جهانی Ph.D.^۳

محمد حسین مدرسی M.D., Ph.D.^۴

در سال ۱۹۸۵ Smith تکنیکی را بنا نهاد که بر اساس آن محققین می‌توانند برهم‌کنش بین میلیاردها پپتید مختلف را با لیگاند مربوطه مطالعه کنند [۱]. اساس این تکنیک بر این است که فازهای خطی می‌توانند پپتیدهای کوچک را به عنوان بخشی از پروتئینهای سطحی خود بیان نمایند. این فازها که عبارتند از سویه‌های fd، fl، M13 و ft در ساختمان خود دارای چندین پروتئین سطحی هستند که عبارت است از: پروتئین VIII که در بدنه فاز قرار می‌گیرد و تعداد آن بسیار زیاد است، پروتئین‌های III و VI که در یک سر ذره فازی به تعداد ۵ نسخه قرار می‌گیرند و پروتئین‌های VII و IX که در سر دیگر فاز به همان تعداد پنج نسخه قرار می‌گیرند. برای انجام این تکنیک کافی است که تنها توالی‌های تصادفی از DNA را درون ژنوم فاز در جایی مناسب از یکی از این ژنها کلون نماییم. سپس این ذره فازی نوترکیب، پپتیدها را در بخشی از پروتئین‌های سطحی خود که مطابق با محل ورود قطعات تصادفی DNA در ژنوم آن است بیان می‌کند. حال اگر این فازها را در معرض لیگاند مورد نظر قرار دهیم، فازهایی که پپتید تمایل اتصال به لیگاند را نمایش می‌دهند، به لیگاند مربوطه متصل و بقیه حذف می‌گردند. تکرار این عملیات برای چند دور فازهایی را در اختیار قرار می‌دهد که تمایل بالایی برای لیگاند مورد نظر دارند [۱].

این تکنیک دارای قابلیت‌های بسیاری است و به همین دلیل از همان ابتدای ایجاد آن به سرعت در زمینه‌های مختلف علوم زیستی به کار گرفته شد و راه خود را در سایر زمینه‌هایی که به برهم‌کنش پروب-لیگاند احتیاج داشتند نیز باز نمود. برای مثال امروزه بر اساس این روش پپتیدهای ساخته شده‌اند که می‌توانند به طلا یا نقره و یا شکل کریستالی خاصی از یک عنصر متصل شوند [۲]. در بحث صنایع دفاعی شاید مهم‌ترین و اختصاصی‌ترین نقش این تکنیک در ساخت و طراحی بیوسنسورها باشد. همان‌طور که می‌دانیم جزء اصلی هر بیوسنسور، پروب اختصاصی علیه عامل مورد بررسی است [۳]. امروزه سیستم‌های مختلفی برای پایش محیط طراحی شده‌اند اما تمامی آنها دارای نواقصی هستند که استفاده از آنها را با مشکل رو به رو می‌کند. نیازمندی به پرسنل متخصص و یا زمان‌بری آماده‌سازی نمونه برای غربال‌گری از جمله این نواقص هستند. اما پروب‌هایی که بر اساس این تکنولوژی ساخته شوند، بسیار مقاوم هستند و لذا می‌توان از آنها برای استفاده در محیط نیز بهره برد. ایجاد و ساخت این پروبها نیاز به تکنولوژی پیچیده‌ای ندارد، قابلیت استفاده مجدد دارند، نیازمند فرآیند آماده‌سازی نمونه نمی‌باشند، می‌توانند بسیار اختصاصی طراحی شوند و در عین حال از حساسیت بالایی نیز برخوردارند و ... [۴].

این تکنولوژی علاوه بر نقش حایز اهمیت آن در پایش محیط می‌تواند در شناسایی و درمان و حتی پیش‌گیری نیز نقشی اساسی ایفا کند. طراحی پپتیدهایی که آگونیست پاتوژن در اتصال به لیگاند مورد استفاده وی در بدن باشد، می‌تواند به طور اساسی مانع از اتصال پاتوژن گشته، از بیماری‌زایی آن ممانعت به عمل آورد؛ پپتیدی که اختصاصاً آنزیمی حیاتی در پاتوژن مزبور را مهار کند، می‌تواند روند بیماری را

۱- متخصص ژنتیک انسانی، استادیار مرکز تحقیقات بیولوژی مولکولی دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا. (عج)

۲- دانشجوی PhD بیوتکنولوژی پزشکی، رئیس دفتر تحقیقات بهداری کل نیروی انتظامی

۳- گروه میکروبیولوژی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه ا. (عج)

۴- متخصص ژنتیک انسانی، مدیر گروه ژنتیک پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران